

**НАЗВА ДИСЦИПЛІНИ:
РИТОРИКА ТА ОСНОВИ ОРАТОРСЬКОГО МИСТЕЦТВА**

Цикл загальної підготовки

ВИКЛАДАЧ:

Тетяна Григорівна Файчук, кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник
E-mail: tatyanafaichuk@gmail.com

ЗАГАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ: 3 кредити ECTS

Заняття в аудиторії: 30 год. (20 год. лекцій, 10 год. семінарів)

Самостійна робота слухачів курсу: 60 год.

Форма підсумкового оцінювання: залік.

АНОТАЦІЯ

Вивчення дисципліни передбачає розгляд теоретичних засад розвитку риторики як науки, ознайомлення з її ключовими категоріями й поняттями, виокремлення сучасних тенденцій і трансформацій риторики.

Курс подає відомості про особливості мовної організації текстів різних жанрів ораторського мистецтва, формує потрібну сучасному науковцеві комунікативну компетенцію. Уміння створювати якісні ораторські тексти відповідно до мовних норм і норм академічної доброчесності формується у процесі мовного аналізу відповідних творів різної тематики та жанрової належності, а також під час редагування текстів власних промов. Виступи з власними промовами, презентації результатів наукового дослідження на заняттях формують навички спілкування з аудиторією, відповіді на питання та критичні зауваження.

МЕТА І ЗАВДАННЯ

Мета курсу – сформувати вміння створювати тексти з якнайбільшою комунікативною доцільністю відповідно до норм сучасної української літературної мови; презентувати результати досліджень в усній та письмовій формах; розвинути комунікативні навички, потрібні для дослідницької діяльності, зокрема точного формулювання тез, питань і відповідей під час дискусії, коректного висловлення критики, обґрунтування власної позиції.

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ, МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ І ФОРМИ ОЦІНЮВАННЯ

Результати навчання	Методи викладання і навчання	Форми оцінювання
Компетентність в ефективному використанні мови в науковій і діловій сфері.	Робота з науковою літературою. Риторичний аналіз текстів різних типів промов (членування тексту, визначення теми, тез, доказів, мовних засобів). Методика й принципи створення ораторського твору, удосконалення його структури, логічних та емоційних засад. Індивідуальне завдання з підготовки доповіді Групове обговорення. Методи навчальної дискусії, бесіди.	Поточний контроль. Підсумковий контроль. Поточний контроль шляхом колегіального оцінювання.
Здатність доречно застосовувати риторичні прийоми.	Ситуативні вправи, письмові творчі вправи, аналіз, дискусія, бесіда.	Поточний контроль. Підсумковий контроль.

Вміння ефективно будувати своє письмове та усне мовлення; аргументовано викладати свою точку зору.	Методи реалізації на письмі комунікативних намірів. Індивідуальна підготовка промов різної спрямованості відповідно до вимог. Виголошення власних промов. Групове обговорення. Презентація власного дослідження.	Поточний контроль. Підсумковий контроль. Поточний контроль шляхом колегіального оцінювання (peerassessment).
Вміння вести дискусії в конструктивному руслі; розпізнавати та протидіяти засобам маніпулятивного впливу.	Використання відеоматеріалів, інтерактивних методик, логічних методів, проведення ділових ігор. Використання основних технологій раціонального та емоційного впливу на аудиторію.	Поточний контроль. Підсумковий контроль.

ЗМІСТ КУРСУ

Вступне слово

Навчальна дисципліна «Риторика» належить до переліку дисциплін загальної підготовки. Опрацювання тем навчальної дисципліни здійснюється через основні види занять: лекції, практичні (семінарські) заняття, самостійну роботу, контрольні заходи. Під час лекцій для належного сприйняття й засвоєння знань використовується комплекс методів: пояснювально-репродуктивні, інформативно-пошукові, ілюстрація наочності (фахова навчальна, довідкова література).

На лекційних і практичних (семінарських) заняттях практикуються стратегії активного та колективного навчання, які визначаються такими методами й технологіями:

- 1) методи проблемного навчання (проблемний виклад, частково-пошуковий);
- 2) особистісно-орієнтовані технології, засновані на активних формах і методах навчання (ситуативні вправи, письмові творчі вправи, дискусія, бесіда);
- 3) інформаційно-комунікаційні технології, що забезпечують проблемно-дослідницький характер процесу навчання та активізацію самостійної роботи аспірантів (електронні презентації для лекційних занять).

Самостійна робота полягає в теоретичній і практичній підготовці до занять, якість виконання завдань для самостійної роботи перевіряється.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми аспіранти після засвоєння навчальної дисципліни мають продемонструвати такі результати навчання:

знання:

- особливостей розвитку зарубіжної та вітчизняної риторики в різні історичні епохи;
- основних видів красномовства та їх жанрів;
- методів реалізації на письмі комунікативних намірів;
- підготовки ораторського твору, удосконалення його структури, логічних та емоційних засад;
- норм сучасної української літературної мови для досягнення правильного, точного, доречного, логічного, чистого, виразного, багатого мовлення у професійній сфері.

уміння:

- здійснювати побудову промов різної спрямованості;
- виголошувати промови публічно;
- використовувати основні технології раціонального та емоційного впливу на аудиторію.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Теми лекційних та практичних занять	Кількість годин
Лекція 1	Теоретичні засади розвитку риторики як науки і навчальної дисципліни 1. Предмет риторики. Традиції класичної риторики. 2. Етапи розвитку та історичні особливості риторики. Історія риторики на теренах України.	2 год.

	3. Основні розділи класичної риторики.	
Лекція 2	<p>Основні поняття та закони класичної риторики</p> <p>1. Логос, правила логосу; пафос, правила пафосу; етос; топос. 2. Концептуальний закон, закон моделювання аудиторії, стратегічний і тактичний закони; мовленнєвий закон; закон ефективної комунікації; системно-аналітичний закон.</p>	2 год.
Семінар 1	<p>Основні поняття та закони класичної риторики</p> <p>На основі засвоєного теоретичного матеріалу: 1. Сформувані 3 назви промов, які могли б зацікавити аудиторію, на тему «Освіта». Сформулювати й записати мету кожної з промов. 2. Проаналізувати, як змінюватиметься проблематика промови залежно від аудиторії: а) абітурієнти, б) батьки абітурієнтів, в) викладачі, г) економісти, д) політики, е) працівники міністерства освіти. <i>Індивідуальне завдання 1:</i> самостійні роботи за окремими питаннями лекції, написання конспекту, робота з лексикографічною літературою.</p>	2 год.
Лекція 3	<p>Основні роди, види та жанри красномовства</p> <p>1. Ранні класифікації красномовства. 2. Соціально-політичне красномовство. 3. Академічне красномовство. 4. Судове (юридичне) красномовство. 5. Суспільно-побутове красномовство. 6. Дипломатичне красномовство. 7. Військове красномовство. 8. Церковне (церковно-богословське) красномовство. 9. Рекламне красномовство.</p>	2 год.
Лекція 4	<p>Елементи художності та літературні прийоми в мові оратора</p> <p>1. Художньо-словесний образ і закони його створення. 2. Фігури мовлення. 3. Стилістичні, риторичні фігури. 4. Тропи. 5. Культура мови оратора.</p>	2 год.
Семінар 2	<p>Основні роди, види та жанри красномовства. Елементи художності та літературні прийоми в мові оратора</p> <p>На основі засвоєного теоретичного матеріалу: 1. Проаналізувати кілька промов різних жанрів відомих ораторів (письменників, філософів, політиків, військових тощо). 2. Визначити слабкі та сильні сторони промов, використані засоби та прийоми, оцінити ефективність промов. <i>Індивідуальне завдання 2:</i> самостійні роботи за окремими</p>	2 год.

	питаннями лекції, написання конспекту, робота з лексикографічною літературою.	
Лекція 5	<p>Типи промов за знаковим оформленням та закріпленням</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Промови, які читають за конспектом. 2. Промови, які готують заздалегідь, але не вчать напам'ять. 3. Промови, які готують заздалегідь і вчать напам'ять. 4. Імпровізовані промови (експромт), виступи без підготовки. 	2 год.
Лекції 6, 7	<p>Методика та етапи підготовки промови</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Промова як дослідження. 2. Вибір теми. 3. Формулювання мети. 4. Процес збирання матеріалу. 5. Запис промови. 6. Складання плану. 7. Розмітка тексту знаками партитури (рядкові знаки, нарядкові знаки, підрядкові знаки). 8. Тренування. 	2 год.
Семінар 3	<p>Методика та етапи підготовки промови</p> <p>На основі засвоєного теоретичного матеріалу:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сформулювати тему й мету майбутньої промови певного жанру. 2. Скласти план до теми, дати стислі письмові відповіді до пунктів плану. Визначити цільову аудиторію, прийоми аргументації, мовні засоби. <p>Індивідуальне завдання 3: самостійні роботи за окремими питаннями лекції, написання конспекту, робота з лексикографічною літературою.</p>	2 год.
Лекція 8	<p>Мистецтво спору (полеміка)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Еристика. 2. Форма проведення спору. 3. Спори організовані й неорганізовані. 4. Поведінка учасників спору. Основні вимоги до культури спору. 5. Мистецтво відповідати на запитання. Види відповідей. 	2 год.
Семінар 4	<p>Мистецтво спору (полеміка) Ситуативні ігри. Риторична гра</p> <p>Придумати й розіграти ситуації, у яких фігурували б дискусійні теми з різними думками учасників. Оцінюється вміння вести полеміку, доречність аргументації, толерантність до інших, мистецтво ставити й відповідати на запитання.</p> <p><i>Групове обговорення.</i></p>	2 год.
Лекція 9	<p>Пропаганда та вірусний контент як інструменти впливу</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Позитивна (конструктивна) та негативна (деструктивна) пропаганда. 2. Види й особливості вірусного контенту. 3. Способи використання вірусного контенту. 	2 год.

Семінар 5	Пропаганда та вірусний контент як інструменти впливу 1. Дібрати 5 прикладів вірусного контенту в медіа. 2. Охарактеризувати зразки вірусного контенту за формами, способами, цілями, ефективністю. <i>Презентація результатів. Групове обговорення.</i>	2 год.
Лекція 10	Зовнішня культура оратора 1. Техніка мовлення (дикція, темп, інтонація, голос). 2. Контакт з аудиторією. 3. Образ оратора (одяг, позиція, вираз обличчя, жестикуляція).	2 год.

УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ

Форми оцінювання	Кількість	Максимум балів за 1	Разом
Робота на практичному занятті	5	2	10
Індивідуальне письмове завдання	3	20	60
Презентація проекту на підсумковому занятті	1	25	25
Участь в обговоренні доповідей	1	5	5
Разом:			100

ВИМОГИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання успішності аспіранта за кожним із запланованих видів робіт здійснюється відповідно до таких критеріїв:

Види робіт	Кількість балів за один вид робіт	Критерії оцінювання
Презентація проекту на підсумковому занятті	21–25	Презентацію проекту підготовлено і виголошено вчасно. Доповідь структурована, логічна, містить елементи проблемного підходу, побудована за усіма критеріями. Доповідач демонструє володіння матеріалом, нормами української літературної мови, комунікативними компетенціями, потрібними для ефективної взаємодії з аудиторією.
	15–20	Доповідь підготовлено і виголошено вчасно, але без дотримання окремих вимог.
	1–14	Доповідь підготовлено із запізненням та/або містить прогалини. Доповідач не демонструє належної підготовки та/або не готовий відповідати на змістовні запитання.
Участь в обговоренні доповідей	4–5	Аспірант ставить змістовні запитання, висловлює аргументовані зауваження, бере участь у дискусії.
	1–3	Аспірант ставить запитання, але не висловлює аргументованих зауважень та/або не бере участі у дискусії.
Індивідуальне письмове завдання	20	Роботу виконано і подано вчасно; автор демонструє належний рівень знань і розуміння теми, виявляє аналітичні здібності, здатність до самостійного, системного, логічного і послідовного мислення, мовностилістичну досконалість. Роботу оформлено відповідно до вимог.
	10–19	Роботу виконано і подано вчасно; автор демонструє достатню обізнаність із темою. Виклад має логічний і послідовний характер, однак у тексті наявні певні фактографічні неточності чи мовностилістичні недоліки. Окремим частинам викладу бракує аналітичного характеру.
	1–9	Роботу виконано і подано вчасно. Автор демонструє достатню обізнаність з матеріалом, однак роботі суттєво бракує систематичного аналізу й логічного та послідовного викладу. Робота містить фактографічні неточності та/або необґрунтовані судження. Текст вирізняється значними мовностилістичними недоліками.
	0	Завдання не виконане у визначений викладачем термін або виконане з порушенням норм академічної доброчесності.

Порядок перерахунку рейтингових показників нормованої 100-бальної шкали оцінювання в національну 4-бальну шкалу та шкалу ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Екзамен	Залік
91–100	A (відмінно)	Відмінно	Зараховано
81–90	B (дуже добре)	Добре	
71–80	C (добре)		
66–70	D (задовільно)	Задовільно	
60–65	E (достатньо)		
30–59	FX (незадовільно – з можливістю повторного складання)	Незадовільно	Не зараховано
1–29	F (неприйнятно – з обов'язковим повторним курсом)		

Мінімальний пороговий рівень оцінки за роботу в семестрі (допуск до екзамену) становить 30 балів. **У разі отримання оцінки «неприйнятно»** (нижче від 29 балів) аспірант зобов'язаний повторно вивчити дисципліну. У разі отримання оцінки «незадовільно» аспірант має право на два перескладання: викладачеві та комісії. При цьому максимальна підсумкова оцінка після перескладання може бути лише «достатньо». Замість перескладання комісії аспірант може обрати повторне вивчення дисципліни.

ПОЛІТИКА ДОБРОЧЕСНОСТІ

Виконання навчальних завдань та загалом освітньо-науковий процес мають відповідати вимогам «Положення про академічну доброчесність наукових співробітників та здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України» (затверджене на засіданні вченої ради Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України 28 листопада 2019 р. (протокол № 9)).

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

Базова література

1. *Абрамович С. О., Чикарьова М. Ю.* Риторика: навч. посіб. Львів : Світ, 2001. 240 с.
2. *Вандишев В. М.* Риторика : екскурс в історію вчень і понять : [навч. посіб.]. Київ : Кондор, 2003. 264 с.
3. *Колотилова Н. А.* Риторика : [навч. посіб.]. Київ, 2007. 146 с.
4. *Зарицький М. С.* Культура усного мовлення : [навч. посіб.]. Київ : НТУУ "КПІ", 2006. 40 с.
5. *Мацько Л. І., Мацько О. М.* Риторика : [навч. посіб.]. Київ : Вища школа, 2003. 311 с.
6. *Онуфрієнко Г. С.* Риторика : [навч. посіб.]. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 592 с.
7. *Сагач Г.* Риторика : [підручник]. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Ін Юре, 2000. 567 с.
8. *Сагач Г.* Ділова риторика. Мистецтво ділової комунікації : [навч. посіб.]. Київ, 2003.
9. *Стехіна В. М.* Неориторика в масовій комунікації : [навч. посіб.]. Київ : НТУУ «КПІ», 2010. 144 с.

Додаткова

1. Андреев В. И. Деловая риторика. Практический курс для творческого саморазвития делового общения, полемического и ораторского мастерства. Казань, 1993.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. Київ, 1997.
3. Безменова Н. А. Теория и практика риторики массовой коммуникации. Москва, 1989.
4. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. Київ : Рідна мова, 1998. 476 с.
5. Климова К. Я. Основы культуры і техніки мовлення : [навч. посіб.]. 2-ге вид. Київ : Ліра – К, 2006. 240с.
6. Коваль А. П. Культура української мови. Київ : Наукова думка, 1964.
7. Клюев Е. В. Риторика (Инвенция. Диспозиция. Элокуция) : [учеб. пособие]. Москва, 2001.
8. Сагач Г. Слово животворяще : [навч. посіб.]. Київ, 2000.
9. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування : [навч. посіб.]. Київ : Знання, 2006.
10. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитися і правильно говорити / За заг. ред. О. Сербенської : [посіб.]. Львів : Світ, 1994. 152 с.
11. Сербенська О. Я. Культура усного мовлення : Практикум : [навч. посіб.]. Київ : ЦНЛ, 2004. 216 с.

Рекомендовані електронні ресурси

1. Байсара Л. І. Опорний конспект лекцій з курсу «Риторика» : [посіб.]. Дніпропетровськ РВВ ДНУ. [Електронний ресурс]. URL: www.twirpx.com/file/715309/.
2. Колотілова Н. А. Риторика. 2007. [Електронний ресурс]. URL: http://pidruchniki.ws/12590605/ritorika/ritorika_sistemi_serednovichnoyi_osviti.
3. Прокопович Ф. Філософські твори. Том I. Кн. 4. [Електронний ресурс]. URL: <http://izbornyk.org.ua/procop/proc109.htm>.
4. Семенов О. М. Електронна презентація наукового виступу // Культура наукової мови. Київ : Академія, 2010. С. 133–140. [Електронний ресурс]. URL: http://library.sspu.sumy.ua/biblioteka/naukovi_vidania/pdf/2008/131.pdf.
5. Стернин И. А. Основы речевого воздействия. Воронеж, 2012. – С. 110–111. [Електронний ресурс]. URL: http://sterninia.ru/files/757/4_Izbrannye_nauchnye_publicacii/Rechevoe_vozdejstvie/Osnovi_rechevogo_vozdeystviya2013.pdf.

*Затверджено на засіданні
вченої ради Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України
3 вересня 2020 р. (протокол № 5)*